

Голобородько Д.В.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 342.924

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПРОФІЛАКТИКИ НАСИЛЬСТВА У СІМ'І

Здійснено аналіз адміністративних правопорушень, пов'язаних з вчиненням насильства у сім'ї, з метою виявлення причин та умов, що сприяють їх вчиненню. Розглянуто систему профілактики сімейно-побутових конфліктів. Сформульовано основні напрямки підвищення ефективності попередження правопорушень, скоєних в сім'ї.

***Ключові слова:** злочин, адміністративне правопорушення, профілактика, діяльність дільничного офіцера поліції, сімейно-побутові конфлікти.*

Постановка проблеми. У сучасний період розвитку державності відзначається підвищена увага до інституту сім'ї і забезпечення гідного розвитку дітей. Даний факт знаходить своє підтвердження і в пильній увазі з боку керівництва держави до демографічних проблем. Розроблені загальнодержавні програми "Діти України" [1], "Українська родина" [2] в якості першочергових кроків передбачали зміцнення інституту сім'ї, відродження та збереження духовно-моральних традицій сімейних заходів, розвитку системи психологічної підтримки сім'ї, пропаганду цінностей сім'ї та формування позитивного образу родини.

Але, на жаль, необхідно констатувати певне "безсилля" розроблених парламентом та урядом положень у цій сфері. Статистика адміністративних правопорушень і злочинів вказує на той факт, що ситуація з насильницькими посяганнями в родині повільно, але впевнено погіршується. Вплив державних інституцій, що зобов'язані забезпечувати профілактику даних правопорушень, виявляється мінімальним, що у підсумку жодним чином не покращує ситуацію в цій сфері. Зазначена проблема потребує ретельного пошуку нових підходів та механізмів, насамперед пов'язаних з належною підготовкою кадрів для державних органів, зокрема підрозділів Національної поліції, що покликані опікуватися даним питанням.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Вагомий внесок у дослідження питання профілактики вчинення насильства у сім'ї зробили у своїх працях О.М. Бандурка, М.М. Биргеу, Ю.П. Битяк, О.І. Белова, М.А. Бондаренко, В.Є. Бондар, А.А. Бова, В.І. Ветров, В.В. Вітвіцька, Л.Л. Гоголева, Б.М. Головкін, Н.І. Гончаров, В.Т. Дзюба,

Л.В. Дорош, В.І. Женунтія, А.Н. Ігнатович, С.Г. Киренко, М.М. Корчовий, О.В. Ковальова, Г.Г. Криволапов, Є.В. Курінний, Л.В. Левицька, К.Б. Левченко, П.С. Матишевський, А.О. Монаєнко, В.К. Негоденко, О.В. Негодченко, С.В. Петков, Г.О. Пономаренко, Д.В. Приймаченко, С.М. Рахметов, О.Ю. Синявська, В.М. Смитиєнко, В.В. Сташис, І.М. Трубавіна, М.О. Тучак, О.А. Удалова, О.В. Швед, Н.В. Шость, Я.М. Яковлев, О.С. Якубов, С.С. Яценко, Н.С. Юзікова та інші науковці.

Однак окремі з них вже є застарілими, а інші не містять системного ґрунтового дослідження системи адміністративно-правових засобів профілактики насильства у сім'ї, що й зумовлює актуальність обраного напрямку.

Виходячи з наведеного, **метою** даного дослідження є аналіз адміністративно-правових засобів профілактики насильства у сім'ї та розроблення пропозицій у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Конфуцій писав: "Держава – це велика сім'я, а сім'я – це маленька держава, і тримається вона на любові". Чи треба говорити для чого людині сім'я? Сім'я – це соціальний інститут, базовий осередок будь-якого суспільства, що характеризується ознаками союзу чоловіка і жінки, добровільністю вступу в шлюб (шлюбні відносини), обмеженістю, спільністю побуту, прагненням до народження, соціалізації і виховання дітей [3].

Сім'я належить до найважливіших громадських цінностей. Згідно з деякими науковими теоріями, саме форма сім'ї могла протягом багатьох століть визначати загальний напрямок еволюції макросоціальних систем [4].

На стадіях життєвого циклу людини послідовно змінюються його функції та статус у сім'ї. Для дорослої людини сім'я є джерелом задоволення ряду її потреб і малим колективом, що пред'являє їй різні і досить складні вимоги. Для дитини сім'я – це середовище, в якому складаються умови її фізичного, психічного, емоційного й інтелектуального розвитку. Сім'я, як складне соціальне утворення, є об'єктом пильної уваги вчених різних галузей знання. Стан будь-якої сім'ї можна оцінити як добрий, задовільний або важкий, і залежати така оцінка буде від частоти і тривалості конфліктів у сім'ї, що породжують згодом насильницькі злочинні прояви.

Проведені останніми роками дослідження свідчать про те, що значна кількість злочинів вчиняються саме на побутовому ґрунті в результаті сімейних негараздів. Статистика показує, що за останні роки приблизно дві третини умисних вбивств та випадків заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю обумовлені сімейно-побутовими мотивами. Насильство в тій чи іншій формі спостерігається майже в кожній четвертій родині. Приводами здійснення сімейно-побутових злочинів часто є сварки, скандали, неприязні взаємовідносини на ґрунті сімейних негараздів і житлово-побутових конфліктів, які найчастіше мають тривалий характер.

Проблема насильства в сім'ї, і зокрема домашнього насильства над жінками та дітьми, залишається однією з найсерйозніших в країні. Однак статистика, наявна сьогодні в державі, є фрагментарною. Єдиної системи збору даних, які б відображали реальну ситуацію, не існує.

Однак сімейні конфлікти та насильство в сім'ї (побої, образи, психологічне насильство, економічні утиски, спроби сексуальних посягань та ін.) часто залишаються латентними посяганнями, іншими словами – знаходяться в тіні, і причини даної обставини можуть бути як об'єктивними, так і суб'єктивними. З об'єктивної сторони можна характеризувати недосконалість чинного законодавства, не завжди достатній рівень фінансування профілактичних заходів у цій сфері. Суб'єктивними обставинами виступають усталений менталітет населення, недовіра до органів правопорядку та ін.

Особливу небезпеку становить той факт, що в результаті сімейно-побутових порушень страждають соціально незахищені верстви населення: жінки, діти і люди похилого віку. Додатковими негативними чинниками, що мають прямий вплив на рівень підліткової злочинності, звичайно, є непроста соціально-економічна ситуація в країні і нерідко відсутність належної уваги і контролю, поширення демонстрації елементів реального насильства.

Безперечним є загальновідомий факт, що набагато вигідніше з економічної точки зору попередити можливі негативні наслідки, ніж підраховувати збитки від уже вчиненого правопорушення. Саме тому важливо створити систему державних органів і їх посадових осіб, здатних ефективно і злагоджено здійснювати спільні дії у цьому напрямку.

Значна роль у запобіганні скоєння сімейно-побутових правопорушень належить адміністративно-правовим засобам профілактичного впливу на осіб, схильних до вчинення злочинів і правопорушень на побутовому і сімейному ґрунті.

Слід зазначити, що однією з істотних ланок у профілактичній діяльності в цьому напрямку виступає служба дільничних офіцерів поліції.

Варто зазначити, що сімейно-побутові негативні ситуації часто призводять до злочинів, у тому числі тяжких і особливо тяжких, особливо стосовно дітей, зокрема зазіхань на їх статеvu недоторканність. Тому дільничні офіцери поліції повинні володіти інформацією про конкретних осіб, які спілкуються з антисоціальними громадянами, які не мають постійного місця роботи, зловживають алкогольними напоями, вживають наркотичні речовини, виявляють необґрунтовані акти агресії до оточуючих і можуть зробити правопорушення, в тому числі і в сфері сімейно-побутових відносин, і проводити з ними певну роботу. Слід враховувати ту обставину, що зазначені протиправні дії відбуваються протягом значного часового проміжку, і для дільничного офіцера поліції з'являється можливість здійснювати профілактичну роботу, в тому числі щодо конкретних осіб.

Одна з цілей індивідуальної профілактичної діяльності дільничного офіцера поліції – виявлення причин, що сприяють протиправним діям, а також застосування заходів переконання про неприпустимість вчинення таких дій. Однак здійснюючи свою діяльність, посадові особи органів та підрозділів Національної поліції зобов'язані пам'ятати про етичну складову і психологічні складнощі, що часто виникають у цій сфері. Тому в арсеналі заходів впливу на правопорушника основними все ж таки залишаються переконання і

примус.

Діяльність дільничного офіцера поліції щодо попередження правопорушень і злочинів даної спрямованості регламентована застарілим Положенням про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України, затвердженим наказом МВС України від 11.11.2010 № 550, яке визначає, що дільничний офіцер поліції (дільничний інспектор міліції) повинен попереджати, виявляти та припиняти адміністративні правопорушення, здійснювати в межах своїх повноважень провадження у справах про адміністративні правопорушення; здійснювати заходи щодо попередження та припинення злочинів і адміністративних правопорушень, виявляти обставини, які призводять до їх учинення, і в межах своїх повноважень уживати заходів щодо усунення цих обставин; проводити індивідуально-профілактичну роботу з особами, схильними до вчинення адміністративних правопорушень і злочинів, та тими, хто перебуває на профілактичних обліках органів внутрішніх справ [5].

Загальна профілактика правопорушень у сфері сімейно-побутових відносин здійснюється в різних формах. Це і читання лекцій на правові теми в колективах, інститутах, інших установах, організаціях, на зборах жителів дільниці, під час яких дільничний офіцер поліції повинен наводити приклади вчинених у сфері сімейно-побутових відносин правопорушень, повідомляти про вжиті заходи до правопорушників. Не можна залишати без уваги і засоби масової інформації: газети, радіо, телебачення, Інтернет, соціальні мережі.

Разом з тим представляється обґрунтованим, що даний напрямок діяльності не повинен обмежуватися виключно службою дільничних офіцерів поліції. Відомості зобов'язані надавати й медичні установи, і установи освіти, соціальні служби та громадські формування. Важливо пропагувати серед населення ставлення нетерпимості до вчинених злочинів і адміністративних правопорушень у цій сфері.

Однак навіть у таких ситуаціях, коли факт вчинення протиправних діянь очевидний, правоохоронці мають можливість його припинити наявними правовими засобами. Як нами було зазначено раніше, група розглядуваних протиправних діянь має найвищий відсоток латентності. Близькі люди не вважають правильним виносити сміття з хати, навіть в тому випадку, коли співробітники поліції прибувають на місце правопорушення за викликом сусідів чи інших громадян, адже вони згідно з чинним законодавством без дозволу власника житла не можуть проникнути в квартиру.

Так, відповідно до ст. 38 ЗУ "Про Національну поліцію", поліцейський може проникнути до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із:

- 1) рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій;
- 2) безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину;
- 3) припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні [7].

Учинення сімейного насилля за юридичної кваліфікацією не є кримінальним злочином, а належить до адміністративних правопорушень. Відповідно правоохоронці можуть проникнути в житло тільки в тому випадку, якщо є достовірна інформація, що там відбувається злочин. Разом з тим слід пам'ятати, що адміністративні правопорушення найчастіше є першим сигналом до настання можливих більш серйозних наслідків.

Крім того, часто прибувши на місце події працівники поліції не вживають належних заходів до правопорушника або, навпаки, неправомірно обмежують його свободу, застосовують фізичну силу тощо. Поліцейським доволі складно розібратися в ситуації, особливо коли порушник, а й часто жертва насилля, перебувають у стані алкогольного сп'яніння, продовжують ображати один одного тощо. Складається враження, що поліція безсила перед порушником.

За даними дослідження Фонду демократичних ініціатив (опитано 1000 осіб у 78 містах і 67 селах), лише 12 % респондентів оцінюють роботу поліції на "відмінно" або "добре", 23 % вважають, що поліцейські задовільно виконують свої обов'язки [6].

Тільки третина опитаних громадян вважає роботу правоохоронців більш-менш позитивною, але дві третини опитаних оцінюють роботу поліції як вкрай незадовільну. Найчастіше громадяни формують свою думку на основі діяльності тих співробітників поліції, які найчастіше залучені в орбіту безпосередніх взаємовідносин з населенням (патрульна поліція, дільничні офіцери тощо).

Висновки. Проблема профілактики сімейно-побутових конфліктів і насильства в сім'ї потребує системного підходу до її вирішення. Даний напрямок діяльності має охоплювати значне коло державних і муніципальних органів. Нам видається обґрунтованим сформулювати ряд положень, які можуть підвищити ефективність розглянутого правового інституту:

- нормативно закріпити порядок взаємодії державних органів та органів місцевого самоврядування з питань організації взаємодії, спрямований на профілактику сімейно-побутових конфліктів, а також юридичну відповідальність конкретних посадових осіб за невиконання або неналежне виконання покладених на них обов'язків у частині, що стосується даної взаємодії;
- розвивати систему пунктів соціальної реабілітації осіб, які зазнали насилля в сім'ї: як фізичного, так і психологічного;
- активізувати роботу з пропаганди сімейних цінностей та засад створення в суспільстві атмосфери нетерпимості до подібних порушень;
- розглянути питання про можливість включення до штатної чисельності органів та підрозділів Національної поліції посади співробітників поліції щодо попередження та припинення сімейно-побутових конфліктів;
- передбачити підготовку та постійне підвищення професійних навичок працівників Національної поліції (насамперед курсантів, патрульних та дільничних офіцерів поліції) у сфері профілактики та протидії вчинення випадків насилля у сім'ї, з обов'язком використанням під час занять інтерактивних методів навчання, моделювання ситуацій, відпрацювання моделей розвитку подій тощо.

Бібліографічні посилання

1. Про Національну програму "Діти України" : Указ Президента України від 18.01.1996 № 63/96 // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/63/96>.
2. Про програму "Українська родина" : постанова КМУ від 14.03.2001 № 243 // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/243-2001-п>.
3. Сошникова И.В. Факторы риска насилия в российской семье / Сошникова И.В., Шерпаев В.И. // Российский юридический журнал. — 2012. — № 4. — С. 183–189.
4. Коротаев А.В. Семья в социально-экономической структуре докапиталистических классовых формаций / А.В. Коротаев ; отв. ред. Д.Д. Васильев, С.В. Волков // История и филология древнего и средневекового Востока. — М.: Наука, 1987. — С. 3–11.
5. Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 11.11.2010 № 550 // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1219-10>
6. Фонд Демократичні ініціативи : Офіційний веб-сайт Фонду демократичні ініціативи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dif.org.ua/category/public-opinion>.
7. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

Holoborod'ko D.V. Administrative and legal means of preventing domestic violence.

The author analyzed the administrative offenses related to the commission of domestic violence in order to identify the causes and conditions that contribute to their commission. Attention is focused on the problematic of the qualification of this offense, its composition and the difficulties that arise when documenting. It is substantiated that the majority of these offenses are latent in nature, which complicates their detection by law enforcement officers, and as a result - a proper response to them from the district police officer.

It is reported that the most effective way is precisely the prevention of family and domestic violence, rather than the elimination of its consequences.

It is concluded that the occurrence of domestic violence is a factor in the beginning of the general unlawful behavior of a person, leading to the commission of other offenses.

Special attention is paid to the system of prevention of family and domestic conflicts. The goals of the preventive activity of the district police officer aimed at preventing the manifestation of domestic violence are outlined.

The main causes and conditions of family conflicts are analyzed.

Special attention is paid to the regulatory and legal grounds for the activities of the district police officer in the implementation of preventive work in the sphere of family and domestic conflicts. The forms, methods and methods of such work are indicated.

A number of basic provisions aimed at increasing the effectiveness of the preventive work of the district police officer in the sphere of counteraction to cases of family and domestic violence are formulated.

Keywords: *crime, administrative offenses prevention activities authorized by the district police, family and domestic conflicts.*

Надійшла до редакції 14.06.2017